

Näringsdepartementet
103 33 Stockholm

Diarienummer
Utr 2012/4
Datum
2012-01-09

Redovisning av Trafikanalys medverkan till genomförande av En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013

Trafikanalys har i regleringsbrevet för 2011 uppdraget att redovisa sitt deltagande i genomförandet av den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007 – 2013.

Målet för den regionala tillväxtpolitiken är utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional utvecklingskraft. För att uppnå målet med den regionala tillväxtpolitiken förutsätts en väl fungerande dialog och samordning dels mellan politikområden på nationell nivå dels mellan insatser på lokal, regional och nationell nivå.

Trafikanalys roll i det regionala tillväxtarbetet

Enligt instruktionen har Trafikanalys som huvuduppgift att, med utgångspunkt i de transportpolitiska målen, utvärdera och analysera samt redovisa effekter av föreslagna och genomförda åtgärder inom transportområdet. Det är främst funktionsmålet om tillgänglighet som har en tydlig koppling till frågor om regional konkurrenskraft, inte minst gäller det följande preciseringar av funktionsmålet:

- Medborgarnas resor förbättras genom ökad tillförlitlighet, trygghet och bekvämlighet.
- Kvaliteten för näringslivets transporter förbättras och stärker den internationella konkurrenskraften.
- Tillgängligheten förbättras inom och mellan regioner samt mellan Sverige och andra länder.

Vid sidan av de transportpolitiska målen utgör förordning (2007:713) grunden för Trafikanalys engagemang i den regionala tillväxtpolitiken. I förordningen fastslås att statliga myndigheter, inom sina verksamhetsområden, ska verka för att målet för den regionala tillväxtpolitiken uppnås.

Mot denna bakgrund är det naturligt att Trafikanalys fokuserar på prioriteringen *tillgänglighet* i den nationella strategin, även om myndigheten också bedriver verksamhet i linje med prioriteringen *strategiskt gränsöverskridande samarbete*.

Tillgänglighet

Tillgänglighet definieras som möjligheten att minimera eller överbrygga geografiska avstånd för att skapa närhet till nyttor och funktioner så att behoven hos både näringsliv, medborgare och offentlig verksamhet tillgodoses. Transportsystemet är givetvis av stor betydelse för att

förbättra tillgängligheten, men tillgänglighet kan även åstadkommas genom användning av informationsteknologi eller genom en lokaliserings- eller bebyggelsestruktur som gör det möjligt att nå olika målpunkter utan alltför många förflyttningar. Detta pekar på ett behov av insatser från flera myndigheter och aktörer på nationell, regional och lokal nivå.

Trafikanalys är en relativt liten expertmyndighet utan egen regional organisation. Vår roll är att förse beslutsfattare med goda och relevanta beslutsunderlag.

Myndighetssamverkan kring regional utveckling och tillgänglighet

När det gäller frågor om tillgänglighet och regional utveckling deltar Trafikanalys i projektet "Myndighetssamverkan kring regional utveckling och tillgänglighet". Detta projekt har sitt ursprung i ett regeringsuppdrag om tematiska myndighetsgrupperingar, men efter uppdragets genomförande beslutade "tillgänglighetsgrupperingen" att fortsätta samarbetet. Följande aktörer deltar i samarbetet förutom Trafikanalys: Trafikverket, Tillväxtverket, Tillväxtanalys, SKL och Länsstyrelsen i Uppsala och Skåne län samt representant för regionförbund.

Det konkreta arbetet sker inom ramen för följande delprojekt:

- Delprojekt 1: Regional tillväxt genom ökad tillgänglighet - Mål och mått för tillgänglighet och tillväxt (genomfört)
- Delprojekt 2: Regional tillväxt genom ökad tillgänglighet - Behovsanalys av samarbete mellan regional och statlig nivå (i det närmaste färdigt)
- Delprojekt 3: Regional tillväxt genom ökad tillgänglighet – Former för myndighetssamverkan (pågår)
- Delprojekt 4: Regional tillväxt genom ökad tillgänglighet – Samarbete om tillgänglighetsbeskrivningar (i det närmaste färdigt)

Trafikanalys har främst varit aktiva inom delprojekt 1 och 4. Delprojekt 4 är en inventering av befintliga verktyg hos myndigheter och i viss utsträckning konsulter för att beskriva tillgänglighet. De olika verktygens styrkor och svagheter beskrivs också.

Utgångspunkten för delprojekt 1 är att det finns ett ökande intresse kring frågan om tillgänglighetens betydelse för regional tillväxt, inte minst genom diskussionen om formerna för medfinansiering inom den svenska och europeiska transportpolitiken. I projektet pekas också på behovet av att koppla samman transportpolitiken med den regionala tillväxtpolitiken. Ett skäl är att förbättrad transportinfrastruktur ingår i den traditionella arsenalen av åtgärder för att åstadkomma regional tillväxt. Projektet hade ett tudelat syfte:

- att öka kunskapen om sambandet mellan tillgänglighet och regional tillväxt mot bakgrund av att tillgänglighet är transportpolitikens främsta bidrag till den regionala tillväxtpolitiken.
- att diskutera formuleringen av kvantitativt inriktade mått och målformuleringar i skärningspunkten mellan transport- och den regionala tillväxtpolitiken.

I projektet konstaterades att förbättrad tillgänglighet inte är någon mirakelmedicin som kan uppväga försummelser på andra områden och "på egen hand" skapa tillväxt. Förbättrad tillgänglighet kan däremot vara en katalysator som sätter igång den regionala tillväxten under förutsättning att regionen har något att erbjuda i termer av gott näringslivsklimat, någorlunda stor befolkning, god boendemiljö etc. En teorigenomgång visade att det går att teoretiskt

belägga att tillgänglighet är viktigt för regional tillväxt, även om det har varit svårt att empiriskt visa ex-post. Den genomgången visade också att en ensidig satsning på infrastruktur tenderar att öka de regionala skillnaderna, vilket pekar på behovet av en integrerad strategi som även innehåller åtgärder bortom transportpolitikens område.

Lönesumma lyfts fram som en lämplig indikator för regional tillväxt (härledd till dag- eller nattbefolkning). Med lönesumman går det även att skapa två andra centrala mått för att beskriva regional produktion och tillväxt, nämligen arbetsproduktivitet och inkomst per invånare. För mått på tillgänglighet lyfts loggsummans förtjänster fram. Det är trafikslagsövergripande och tar hänsyn till nuvarande flöden, och ger därför en realistisk bild av tillgängligheten.

Analysgrupp 3.0

Trafikanalys deltar i Analysgrupp 3.0 som leds av enheten för regional tillväxt på Näringsdepartementet. I arbetet deltar även Tillväxtanalys, Energimyndigheten, Naturvårdsverket, Boverket, Vinnova, Tillväxtverket, Nordregio samt analyssektariatet på Näringsdepartementet. Denna grupp syftar till utbyte av information om regionala tillväxtfrågor och spridning av resultat av studier med regional anknytning. Gruppen bildades ursprungligen som ett analysstöd till Nationellt forum. Vid behov ska gruppen även framledes kunna användas i denna funktion.

Måluppföljning och näringslivets konkurrenskraft

Kunskapen om hur tillgängligheten påverkar och påverkas av näringslivets konkurrenskraft är bristfällig. Utifrån Trafikanalys verksamhetsområde behöver kunskapen förbättras för att utveckla måluppföljningen rörande näringslivets transporter. Tillsammans med Tillväxtanalys tog därför Trafikanalys initiativ till en explorativ studie på detta tema.

Studien pekar på att det på kort sikt är rimligt att koncentrera måluppföljningen på den nationella nivån och Sveriges internationella konkurrenskraft då den informationen mer eller mindre redan finns tillgänglig genom två internationellt framtagna och jämförbara index.

I ett mer långsiktigt utvecklingsarbete föreslås att ett antal lämpliga mått tas fram för att mäta konkurrenskraft på regionalt nedbruten nivå samt den tillgänglighet som transportsystemet möjliggör för dess olika aktörer och branscher. Studien identifierar även ett behov av att öka kunskapen kring hur konkurrenskraftiga agglomerationer kan förstärkas med olika insatser för att förbättra tillgängligheten. Det vore även önskvärt att kunna föra in en dynamisk aspekt, det vill säga hur tillgängligheten har förändrats över tid och vilka konsekvenser det har fått för näringslivets konkurrenskraft samt vilka handelsflöden detta har resulterat i.

Uppdrag att utveckla måluppföljningen vad gäller tillgänglighetens påverkan på näringslivets konkurrenskraft och regioners utvecklingskraft

Trafikanalys och Tillväxtanalys har fått ett regeringsuppdrag som gör det möjligt att påbörja det ovan skisserade utvecklingsarbetet. I uppdraget ska det genomföras en analys av hur geografisk tillgänglighet påverkar näringslivets konkurrenskraft och regioners utvecklingskraft i olika perspektiv. Vidare ska myndigheterna utveckla och föreslå indikatorer för uppföljning av de tre preciseringarna av det transportpolitiska funktionsmålet som nämndes inledningsvis.

Uppdraget syftar till att stärka regeringens måluppföljning av de transportpolitiska målen. Uppdraget ska slutredovisas senast den 18 mars 2013.

Arbetspendling i storstadsregioner

Trafikanalys har på uppdrag av regeringen redovisat en nulägesbeskrivning om hur arbetspendlingen ser ut i storstadsregionerna. I detta kunskapsunderlag beskrivs bland annat hur män respektive kvinnor arbetspendlar och med vilka trafikslag. Vidare redovisas utbudet av infrastruktur, fordon, kollektivtrafik, beläggningsgrader etc. Detta utbud sätts dessutom i relation till efterfrågesidan i form av lokaliseringen av bostäder och arbetsplatser. I uppdraget ingick även att sammanställa bristerna för arbetspendling i storstadsregionerna och uppskatta de kostnader som uppkommer till följd av dessa.

Trafikanalys konstaterar att de brister som kan observeras idag kommer att accentueras om inte lämpliga åtgärder vidtas. I förlängningen kan dessa brister innebära ett hot mot de regionala och nationella tillväxtpotentialerna.

Malmöregionen har en fördel av sin polycentricitet som medför att pendlingen går i båda riktningarna, vilket är en fördel ur kapacitetshänseende. Göteborg representerar den andra extremen där hela 85 procent av arbetspendlingen på morgonen sker i riktning mot stan. I detta hänseende intar Stockholm något av en mellanposition.

Dynamiskt samspel mellan infrastruktur och BNP

Trafikanalys har tagit initiativet till en studie av samspelet mellan investeringar i infrastruktur och utvecklingen av BNP. I denna studie görs visserligen ingen regional nedbrytning, men resultatet är ändå intressant eftersom den undersöker den "eviga frågan" om infrastrukturens bidrag till tillväxt. Mycket kortfattat visar studien att:

- Bruttoinvesteringar i vägkapacitet har långsiktiga positiva effekter på BNP:s tillväxt.
- Investeringar i byggnader och anläggningar påverkar BNP:s långsiktiga utveckling.
- Även järnvägarnas förädlingsvärde stimulerar BNP:s förändringsförlopp.

Uppdrag att utreda användningen och styrningen av anslaget för trafikavtal Staten tecknar trafikavtal för att finansiera transportpolitiskt motiverad interregional kollektivtrafik. Denna verksamhet har således en direkt påverkan på den interregionala tillgängligheten i de delar av landet som berörs. Trafikanalys har fått i uppdrag att föreslå utvecklade principer för statens engagemang i denna verksamhet. I uppdraget ingår även att:

- Beskriva användningen och fördelningen av den statliga finansieringen av interregional kollektivtrafik under perioden 1999-2010 samt kortfattat beskriva de effekter, främst med avseende på interregional tillgänglighet med kollektivtrafik, som statens insatser resulterat i.
- Lämna förslag på en lämplig inriktning av, och diskutera gränsdragning för, statens åtagande för att minska brister i den interregionala tillgängligheten med kollektivtrafik.

Uppdraget slutredovisas senast den 16 april 2012.

Uppdrag att redovisa ett kunskapsunderlag och nulägesanalys om transporter av gods

Tillgången till effektiva godstransporter är viktigt för näringslivets utveckling och därmed för regional tillväxt. Trafikanalys ska redovisa ett kunskapsunderlag om hur godstransport-situationen ser ut i Sverige inom olika trafikslag såväl i storstadsregionerna som i små och medelstora städer samt i gles- och landsbygder. Lite grovt kan uppdraget sägas bestå av följande delar:

- Nulägesanalys
- Analys av det samlade utbudet
- Begränsade faktorer
- Godstransporter med bristfällig kunskapsbas
- Utveckling av statistiken

I nulägesanalyserna kommer bland annat utvecklingen av godsflöden över tid och frågor om citylogistik lyftas fram. I studien av de begränsande faktorerna kommer särskilt krut läggas på att belysa skillnader mellan storstäder, små och medelstora städer samt gles och landsbygd. Uppdraget ska slutredovisas senast 4 juni 2012.

Strategiskt gränsöverskridande samarbete

I den nationella strategin anges att ett aktivt förhållande till omvärlden är nödvändigt för att säkra en långsiktig regional konkurrenskraft, och förutsätter en förmåga att utveckla strategiska samarbeten inom och över nationsgränserna. Samarbeten kan grunda sig på geografisk närhet, men också på att regionerna delar viktiga utmaningar och möjligheter som är av mer tematisk modell.

Gränsöverskridande statistik samt regionalt nedbruten statistik

En förutsättning för att kunna genomföra analyser på regional nivå är att det finns statistik med tillräcklig geografisk upplösning. Trafikanalys har genomfört en inventering av sina egna statistikprodukter för att beskriva förutsättningarna för sådana regionala analyser. Dessutom pågår ett arbete med att samla myndighetens statistik i en databas.

Det är relativt få av de publicerade statistiktablerna som har data på länsnivå och ännu färre på kommunal nivå. Ser man istället till mikrodata är möjligheterna att presentera och analysera data på dessa lägre aggregeringsnivåer bättre, men det gäller främst för data på länsnivå. Om data ska presenteras på lägre aggregerad nivå kan det bli problem med den statistiska tillförlitligheten, men också med sekretessen.

Östersjöstrategin

Trafikanalys arbetar med tre projekt som anknyter till Östersjöstrategin.

1) *Förbättrad statistik över gränsöverskridande transporter.*

Trafikanalys har presenterat resultat från det interna arbetet med kvalitetssäkring av bl.a. statistik över inrikes och utrikes lastbilstrafik. Under hösten fick Trafikanalys ett uppdrag som bl.a. omfattar en kartläggning av gränsöverskridande godstransporter, vilket kommer att kunna bidra till arbetet med förbättrad statistik. Trafikanalys påverkar samtidigt via ett flertal arbetsgrupper det europeiska harmoniseringsarbetet inom Eurostat.

- 2) *Empiriska metoder för beräkning av trafikens externa effekter.*
Trafikanalys har presenterat nya svenska beräkningar av trafikens externa effekter. Trafikanalys arbetar med fortsatt utveckling och kvalitetssäkring av de svenska metoderna för analys av transportsektorns samhällsekonomiska kostnader. Trafikanalys följer också Trafikverkets arbete inom ASEK.
- 3) *Baltic Transport Outlook*
Trafikanalys har under hösten varit engagerade i att beskriva transportmarknadens utveckling i östersjöområdet. Inom projektet har flera rapporter tagits fram med bl.a. scenarier för 2030, transportflödesbeskrivningar, SWOT-analys, nätverksanalys och analys av drivkrafter. Trafikanalys ser stora nyttor och utvecklingsmöjligheter med projektet, dels som en del i den egna nuläges- och omvärldsanalysen, dels som plattform för mer detaljerade samarbeten med myndigheter i andra länder i regionen.

Beslut i detta ärende har fattats efter föredragning av Backa Fredrik Brandt. Avdelningschef Gunnar Eriksson har också deltagit i ärendets beredning.

Brita Saxton
generaldirektör

Litteratur

Trafikanalys (2011): Arbetspendling i storstadsregioner; en nulägesanalys, *Rapport 2011:3*, Stockholm.

Trafikanalys (2011): Dynamiskt samspel mellan utvecklingen av infrastruktur och BNP, *Rapport 2011:2*, Stockholm.

Trafikanalys (2011): Internalisering av trafikens externa effekter; nya beräkningar för järnväg, *PM 2011:6*, Stockholm.

Trafikanalys (2011): Regional tillväxt genom ökad tillgänglighet; mål och mått för tillgänglighet och tillväxt, *Rapport 2011:5*, Stockholm.

Trafikanalys (2011): Tillgänglighet och näringslivets konkurrenskraft; möjligheter till mätbarhet och måluppföljning på kort och lång sikt, *PM 2011:9*, Stockholm.

Trafikanalys (2011): Översyn av stratifieringsmetoder för Lastbilsundersökningen, *PM 2011:14*, Stockholm.

Trafikanalys (2010): Statistiken vid Trafikanalys och dess potential för geografiska analyser, *PM 2010:3*, Stockholm.